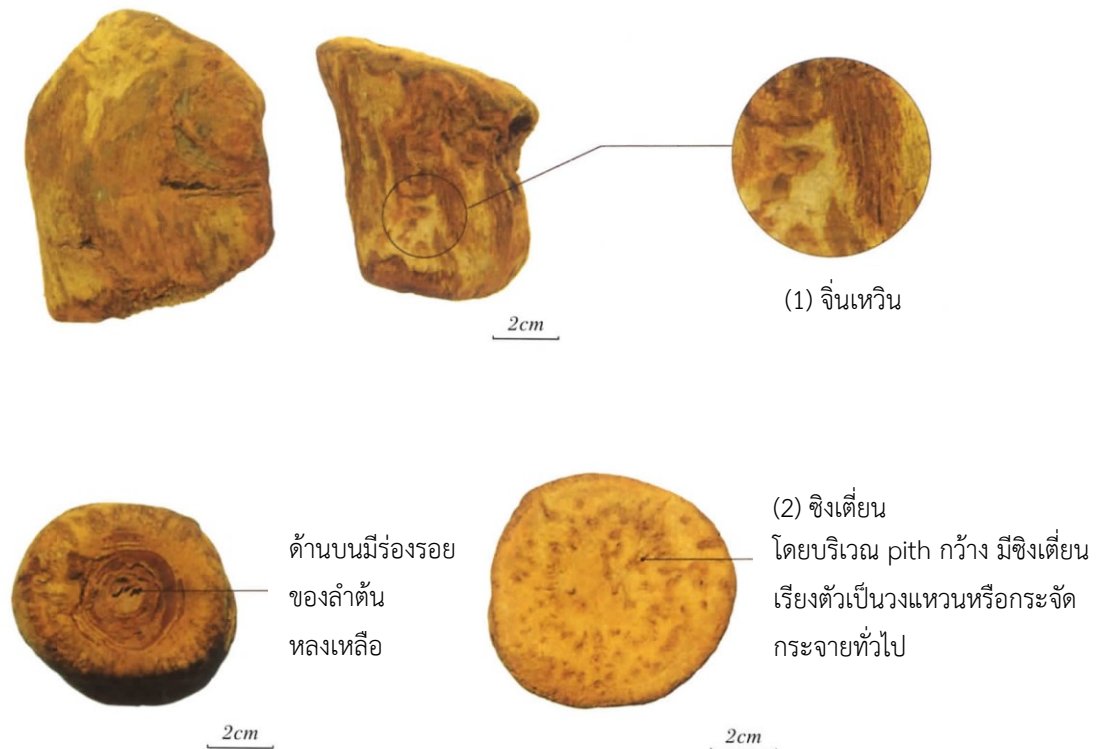

ตำหวง (大黃)

ภญ. สนิพร ดอนนาปี สถาบันการแพทย์ไทย-จีน

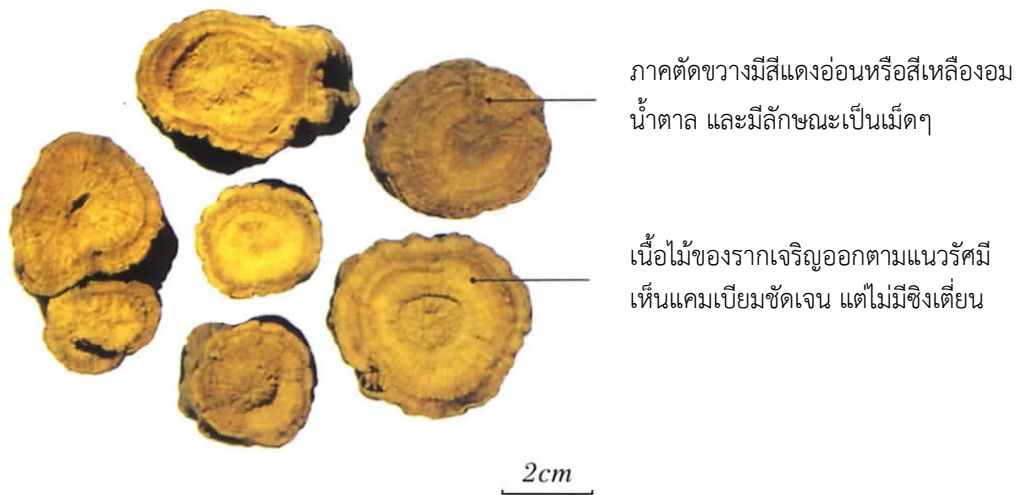
รากและลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Rheum palmatum* L. (จางเย่ตำหวง ชื่อไทย โกงฐน้ำเต้า¹), *R. tanguticum* Maxim. ex Balf. (ถางกู่เท่อตำหวง) หรือ *R. officinale* Baill. (เย่ายังตำหวง ชื่อไทย โกงฐน้ำเต้า¹) วงศ์ Polygonaceae^{2,3,4} เก็บเกี่ยวในปลายฤดูใบไม้ร่วงเมื่อถึงใบเหี่ยวเฉา หรือฤดูใบไม้ผลีก่อนมีการแตกยอด โดยหลังเก็บเกี่ยวให้นำรากผอมและเปลือกออก (หลีกเลี่ยงการใช้เครื่องมือที่เป็นเหล็ก)⁵ ตัดเป็นกลีบหรือเป็นท่อน ตากแดดให้แห้งหรือนำมาร้อยเป็นพวงก่อนแล้วนำไปตากแดดให้แห้ง⁶

วัตถุดิบสมุนไพรตำหวงมีลักษณะเด่น คือ ลักษณะกลมคล้ายรูปไข่ รูปกรวย รูปกลองสองหน้า หรือรูปทรงกระบอกสั้นๆ ไม่แน่นอน หลังจากเอาเปลือกออก ผิวภายนอกมีสีเหลืองอมน้ำตาลถึงสีแดงอมน้ำตาล เนื้อแน่นแข็ง กลิ่นหอมอ่อนๆ รสขมและฝาดเล็กน้อย เมื่อเคี้ยวจะติดฟัน รู้สึกเหมือนเป็นเม็ดทรายเล็กน้อย ทำให้น้ำลายเปลี่ยนเป็นสีเหลือง โดยจากประสบการณ์ดั้งเดิม วัตถุดิบสมุนไพรที่ดี ต้องมีเนื้อแน่นแข็ง กลิ่นหอมอ่อนๆ รสขมและฝาดเล็กน้อย⁵

ภาพที่ 1 วัตถุดิบสมุนไพรส่วนลำต้นใต้ดินของตำหวง *R. palmatum* L.^๖

- (1) จินเหวิน : ผิวภายนอกหรือภาคตัดขวางของวัตถุดิบสมุนไพรปรากฏกลุ่มชั้นบางสีขาวเรียงตัวสลับกันกับเส้นสีแดงอมน้ำตาลตามแนวรัศมีทำให้มีลักษณะคล้ายสำลี [จิน = สำลี]
- (2) จิงเตียน : ภาคตัดขวางของลำต้นใต้ดินมองเห็นจุดสีแดงเข้มรูปร่างคล้ายดาวกระจาย เรียงตัวเป็นวงแหวนหรือวางตัวกระจายคล้ายกับจุดดวงดาว เป็น abnormal vascular bundle ที่อยู่บริเวณ pith ของลำต้นใต้ดิน [จิง = ดวงดาว]

ภาพที่ 2 วัตถุบิสมุนไพรรากของตำหวง *R. palmatum* L.⁵

ภาพที่ 3 วัตถุบิสมุนไพรรากตำหวง *R. tanguticum* Maxim. ex Balf.⁵

ภาพที่ 4 วัตถุบิสมุนไพรรากตำหวง *R. officinale* Baill.⁵

การเตรียมตัวยาพร้อมใช้ (อินเพียน)⁷

1. **ตำหวง** (ตำหวงเพี้ยนหรือตำหวงแผ่น) นำวัตถุดิบสมุนไพรตำหวงมาเอาสิ่งแปลกปลอมต่างๆ ออก แยกขนาด ล้างให้สะอาด ปิดใส่ภาชนะวางไว้ให้น้ำซึมเข้าด้านในจนเต็ม ตัดเป็นแผ่นหนาหรือตัดเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมเล็กๆ แล้วนำไปตากให้แห้งในที่ร่มหรือทำให้แห้งในอุณหภูมิต่ำ
2. **จิวตำหวง** (ตำหวงผัดเหล้า) นำตำหวงเพี้ยนมาคลุกเคล้าให้เข้ากันกับเหล้าเหลือง (黄酒) ปิดใส่ภาชนะวางไว้ให้เหล้าซึมเข้าด้านในจนหมด แล้วจึงนำไปใส่ในกระทะ ใช้ไฟอ่อนผัดจนแห้ง นำออกมาวางไว้ให้เย็น (ตำหวงเพี้ยน 100 kg ใช้เหล้าเหลือง 10 kg) หลังจากนั้นผัดกับเหล้าเหลืองแล้วทำให้ฤทธิ์สุ่มลง และมีทิศทางขึ้นข้างบน ทำให้สามารถลดความร้อนแกร่งบริเวณข้างเจียวได้
3. **จิวสุตำหวง** (ตำหวงตุ๋นเหล้าหรือตำหวงนึ่งเหล้า) นำตำหวงเพี้ยนมาคลุกเคล้าให้เข้ากันกับเหล้าเหลือง (黄酒) ปิดใส่ภาชนะวางไว้ให้เหล้าซึมเข้าด้านในสักครู่ นำไปใส่ภาชนะตุ๋นหรือนึ่ง แล้วนำไปตุ๋นหรือนึ่งจนด้านในและด้านนอกเปลี่ยนเป็นสีดำทั้งหมด นำออกมาวางไว้ให้เย็น (ตำหวงเพี้ยน 100 kg ใช้เหล้าเหลือง 30 kg) หลังการตุ๋นหรือนึ่งจะทำให้ฤทธิ์ระบายอ่อนลง สามารถลดอาการข้างเคียงของตำหวง เช่น อาการปวดท้องได้ นอกจากนี้ยังทำให้มีทิศทางขึ้นบน รวมถึงทิศลงล่างไปยังลำไส้เล็ก กระเพาะปัสสาวะ จึงเป็นผลดีต่อฤทธิ์ดับร้อนถอนพิษของตำหวง
4. **ตำหวงทั้น** (ตำหวงผัดให้เป็นถ่าน) นำตำหวงเพี้ยนใส่ในกระทะ ให้ความร้อนด้วยไฟแรง ผัดจนกระทั่งผิวด้านนอกเป็นสีดำไหม้ ด้านในเป็นสีน้ำตาลไหม้ พ่นน้ำลงไปเล็กน้อยเพื่อดับไฟ นำออกมาวางไว้ให้เย็น หลังการผัดให้เป็นถ่านทำให้ฤทธิ์ระบายของตำหวงลดลงมาก แต่มีฤทธิ์ลดความร้อนทำให้เลือดเย็น สลายเลือดคั่ง และหยุดเลือด มักใช้รักษากลุ่มอาการเลือดร้อนมีเลือดคั่งทำให้เลือดออก
5. **ซุตำหวง** (ตำหวงผัดน้ำส้มสายชู) นำตำหวงเพี้ยนมาคลุกเคล้าให้เข้ากันกับน้ำส้มสายชู (米醋) ปิดใส่ภาชนะวางไว้ให้น้ำส้มสายชูซึมเข้าด้านในจนหมดแล้วจึงนำไปใส่ในกระทะ ใช้ไฟอ่อนผัดจนแห้ง นำออกมาวางไว้ให้เย็น (ตำหวงเพี้ยน 100 kg ใช้น้ำส้มสายชู 15 kg) หลังจากนั้นผัดกับน้ำส้มสายชูแล้วทำให้มีฤทธิ์ย่อยสลายอาหารตกค้าง สลายเลือดคั่ง ใช้รักษาโรคเสวียนพี (疝癖) ซึ่งมีอาการปวดเฉียบพลันโจมตีเส้นเอ็นบริเวณท้อง สะดือด้านข้าง หรือสีข้าง และก้อนเลือดบริเวณม้าม
6. **มีตำหวง** (ตำหวงผัดน้ำมัน) นำน้ำมันใส่กระทะ ให้ความร้อนจนเดือด ใส่ตำหวงเพี้ยนลงไป ใช้ไฟอ่อนผัดจนกระทั่งจับแล้วไม่รู้สึกรัดมือ นำออกมาวางไว้ให้เย็น (ตำหวงเพี้ยน 100 kg ใช้น้ำมัน 18 kg)
7. **จื่อตำหวง** {ตำหวงต้มสมุนไพรสดเชอเฉียนเฉ่า (车前草) และเชอไปเย่ (侧柏叶)} นำตำหวงทำความสะอาดและเอาสิ่งแปลกปลอมออก ใช้น้ำสะอาดแช่ไว้ 6 - 8 ชั่วโมง นำขึ้นจากน้ำ โดยน้ำที่แช่ตำหวงให้ตั้งทิ้งไว้ให้ตกตะกอนแล้วกรองเอาเฉพาะน้ำ นำมาใส่ในหม้อต้ม (ตำหวง 100 kg ใช้เชอเฉียนเฉ่าสด 10 kg และเชอไปเย่สด 10 kg) แล้วจึงใส่ตำหวง เชอเฉียนเฉ่าสด และเชอไปเย่สดลงในหม้อ โดยสลับกันวางเป็นชั้นๆ แล้วใช้ไฟแรงต้มเป็นเวลา 4 - 6 ชั่วโมง ต้มจนกว่าน้ำใกล้แห้ง จึงใส่เหล้าขาว (白酒) ลงไป 10 kg คลุกผสมให้เข้ากัน แล้วใช้ไฟอ่อนต้มต่ออีกเป็นเวลา 10 - 20 นาที ตูดน้ำออกให้แห้ง นำออกมา ทั้งส่วนที่เป็นสมุนไพรสดเชอเฉียนเฉ่าสดและเชอไปเย่สดไป นำตำหวงที่ได้ไปตากแดดให้แห้ง 50% ใช้มีดตัดออกเป็นชิ้นสี่เหลี่ยมเล็กๆ ขนาดประมาณ 7 - 10 mm นำไปตากแดดต่อหรืออบให้แห้ง ระหว่างการทำให้แห้งต้องหมั่นพลิกตำหวงบ่อยๆ เพื่อป้องกันตำหวงขึ้นรา

เป็นแผ่นหนาค่อนข้างกลมหรือรูปร่างไม่แน่นอน

2cm

ภาพที่ 5 ต้าหวงเฟียน ⁵

การเก็บรักษา เก็บในที่แห้ง มีอากาศถ่ายเท และป้องกันแมลง⁶

การใช้ยา⁷

ลักษณะและฤทธิ์ของยา ยามีรสขม ฤทธิ์เย็น เข้าสู่เส้นลมปราณกระเพาะอาหาร ลำไส้ใหญ่ และม้าม
สรรพคุณ ขับระบายสิ่งตกค้าง ลดความร้อนและความชื้น ระบายไฟ ทำให้เลือดเย็น สลายเลือดคั่ง ถอนพิษ
 ส่วนมากใช้รักษากลุ่มอาการท้องผูกอุจจาระแข็ง เจ็บแน่นหน้าอกจากความร้อนคั่ง ท้องเสียจากความร้อนชื้น
 ดีซ่าน โรคหนองใน ท้องบวม น้ำ ปัสสาวะไม่คล่อง ตาแดง ปวดเจ็บในช่องคอ มีแผลในปาก คลื่นไส้อาเจียนจาก
 กระเพาะร้อน อาเจียนเป็นเลือด ไอเป็นเลือด เลือดกำเดาไหล อุจจาระเป็นเลือด ปัสสาวะเป็นเลือด กลุ่ม
 อาการเลือดคั่งสะสม ภาวะขาดประจำเดือน เจ็บท้องหลังคลอด ก้อนในช่องท้อง บาดเจ็บฟกช้ำ แผลฝีจากพิษ
 ร้อน โรคไฟลามทุ่ง บาดแผลจากน้ำร้อนลวก

ขนาดและวิธีใช้ ขนาดยารับประทาน 3 - 12 g เป็นยาต้ม หากใช้เพื่อให้ระบายให้ดื่มทีหลัง และไม่ควรต้มนาน หรือใช้น้ำร้อนแช่แล้วดื่ม; หรือบดเป็นผง 0.5 - 2 g หรือทำเป็นลูกกลอน หรือยาผง; หากใช้ภายนอกให้บดให้ละเอียดแล้วทา หรือต้มน้ำแล้วนำมาล้างหรือทาบริเวณที่เป็น หรือต้มน้ำแล้วนำมาสวนทวารหนัก

ข้อห้ามใช้และข้อควรระวัง ระมัดระวังการใช้ในผู้ที่กระเพาะอาหารและม้ามเย็นพร่อง เลือดพร่องซีดอ่อนแอ หญิงก่อนตั้งครรภ์และหลังคลอดบุตร หญิงที่อยู่ในช่วงมีประจำเดือนหรือหญิงช่วงให้นมบุตร หากรับประทานต้าหวงเฟียน (ต้าหวงที่ยังไม่ได้ผ่านกระบวนการแปรรูปด้วยความร้อน) เข้าไปจะทำให้เกิดอาการพะอืดพะอม คลื่นไส้อาเจียน ปวดท้อง ซึ่งเป็นอาการข้างเคียงของตัวยา ซึ่งหากหยุดยาอาการก็จะดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2557. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ; 2557.
2. WFO (2023): *Rheum palmatum* L. Published on the Internet; <http://www.worldfloraonline.org/taxon/wfo-0000404474>. Accessed on: 3 Apr 2023

3. WFO (2023): *Rheum tanguticum* Maxim. ex Balf. Published on the Internet; <http://www.worldfloraonline.org/taxon/wfo-0000403594>. Accessed on: 3 Apr 2023
4. WFO (2023): *Rheum officinale* Baill. Published on the Internet; <http://www.worldfloraonline.org/taxon/wfo-0000404454>. Accessed on: 3 Apr 2023
5. Zhao ZZ and Chen HB, editors. Illustrated Chinese Materia Medica. Fujian; The Straits Publishing & Distributing Group; 2010. (in Chinese)
6. Chinese Pharmacopoeia Commission. Pharmacopoeia of the People's Republic of China 2020 Vol.1. Beijing: China Medical Science Press; 2020. (in Chinese)
7. Nanning University of Traditional Chinese Medicine. Great Dictionary of Chinese Meteria Medica. 2nd edition. Shanghai: Shanghai Scientific & Technical Publishers; 2006. (in Chinese)